

Türkiye'de sosyal parafiskal gelirlerin işsizliğe etkileri: Cumhuriyetin yakın dönemine yönelik ampirik bir analiz

The effects of social parafiscal income on unemployment in Turkey: An empirical analysis on the recent period of the republic

Gönderim Tarihi / Received: 29.08.2023

Serkan IŞIK¹

Kabul Tarihi / Accepted: 17.10.2023

Doi: [10.31795/baunsobed.1351925](https://doi.org/10.31795/baunsobed.1351925)

ÖZ: Yaklaşık yüz yıllık süreçte, değişen devlet anlayışıyla birlikte kamu harcamaları reel olarak önemli ölçüde artmıştır. Sanayi devrimi sonrası yaşanan toplumsal dönüşüm, sosyal refah devleti anlayışının belirginleşmesi ve devletin ekonomiye müdahalesinin artması gibi pek çok faktörün etkisiyle artan kamu harcamalarının finanse edilebilmesi için yeni kamu geliri kaynaklarının bulunması gerekmiştir. En genel haliyle; toplumsal refahın en önemli parçalarından biri olan sosyal güvenlik hizmetlerinin yaygınlaşmasıyla birlikte, söz konusu hizmetlerin sunumunun finanse edilmesi için başvurulan kaynağa sosyal parafiskal gelirler adı verilmektedir. Sosyal parafiskal gelirler, geleneksel kamu gelirlerinden farklı olarak bütçede yer almazlar. Ancak sosyal parafiskal gelirlerin yetersizliği başta bütçe olmak üzere kamu ekonomisini doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedir. Sosyal parafiskallerin en çok etkilediği iktisadi büyüklüklerden biri de işsizliktir. Doğrudan emek faktörü üzerinden ekonomik ve sosyal hayatı etkileyen sosyal parafiskaller, işgücü maliyetiyle yakından ilişkilidir. İstihdam üzerinden alınan vergiler ve sosyal parafiskaller işgücü maliyetinin önemli birer belirleyicisidir ve istihdam üzerinde ciddi etkiye sahiptir. Yıllar itibarıyla çalışma hayatının hukuki altyapısının oluşması, önemi ve hacmi giderek artan sosyal parafiskal gelirlerin, en önemli ekonomik sorunlardan biri olan işsizlik üzerindeki etkisinin ölçülmesi ve anlaşılması sorunun çözümüne katkı sağlayacaktır. Bu nedenle çalışmada, 1980-2021 dönemi için Türkiye'de sosyal parafiskallerin işsizliğe olan etkileri "Kesirli Frekanslı Fourier Otoregresif Gecikmesi Dağıtılmış Eşbütünleşme Testi" kullanılarak gösterilmeye çalışılmıştır. Analiz neticesinde sosyal parafiskallerle işsizlik oranı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Parafiskalite, Sosyal parafiskal gelir, İşsizlik, Kesirli frekanslı Fourier otoregresif gecikmesi dağıtılmış eşbütünleşme testi

ABSTRACT: In a period of approximately a hundred years, public expenditures have increased significantly in real terms with the changing understanding of government. It was necessary to find new public revenue sources to finance the increasing public expenditures due to many factors such as the social transformation after the industrial revolution, the clarification of the social welfare state concept and the increase in the state's intervention in the economy. In its most general form; with the spread of social security services, which are one of the most important parts of social welfare, the source used to finance the provision of these services is called social parafiscal incomes. Social parafiscal revenues, unlike traditional public revenues, are not included in the budget. However, the insufficiency of social parafiscal revenues directly and indirectly affects the public economy, especially the budget. One of the economic variables most affected by social parafiscal income is unemployment. Social parafiscal incomes, which directly affect economic and social life through the labor factor, are closely related to labor costs. Taxes on employment and social parafiscal incomes are important determinants of labor costs and have a serious impact on employment. Forming the legal infrastructure of working life over the years, measuring and understanding the impact of social parafiscal incomes, whose importance and volume are increasing, on unemployment, which is one of the most important economic problems, will contribute to the solution of the problem. For this reason, the study tried to show the effects of social parafiscal incomes on unemployment in Turkey for the period 1980-2021 by using the "Fractional Frequency Fourier Autoregressive Lag Distributed Cointegration Test". As a result of the analysis, a significant relationship was found between social parafiscal incomes and the unemployment rate.

Keywords: Parafiscality, Social parafiscal incomes, Unemployment, Fractional frequency Fourier autoregressive lag distributed cointegration test

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi/Maliye Bölümü/Bütçe ve Mali Planlama Anabilim Dalı, srkn@comu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-5678-6020>

EXTENDED ABSTRACT

Literature review

With the change in the understanding of the state and the increase in public interventionism, the scope of public services has expanded and the need for public revenues has increased accordingly. In the same period, the need for social security and the importance of social parafiscal institutions have increased over the years with the change of working life and its legal basis. However, since social parafiscal institutions are theoretically designed to be financed by the premiums paid by the beneficiaries of their services, their income needs should not be met from the budget, in other words, from taxes. However, in practice, with the expansion of the services and scope of social security institutions, social parafiscal revenues are insufficient to meet the increasing income needs and these services are maintained with transfers from the budget. This means that the externality created by social parafiscals spreads to the whole society, albeit indirectly.

Social parafiscal revenues will be allocated to public or semi-public economic, social or professional organizations established for the realization of certain purposes by meeting some of the public expenditures that have increased as a result of the expansion of state intervention in the socio-economic field, to be allocated to the financing of these purposes and to be collected from those who benefit from their services, It is a kind of extra-budgetary public revenue that emerges with the authorization of revenue collection by public authorities.

It is possible to see the increase in the importance of social parafiscal incomes in the rise of the share of countries in national incomes. While the share of social parafiscal incomes in GDP in our country was 0.62% in 1965, it increased to 6.52% in 2021. The aforementioned share, which has increased proportionally about ten times over the 56-year period, is one of the factors pointing to the increase in the importance of social parafiscal incomes in terms of the national economy. Despite this significant increase, the ratio of social parafiscal incomes to national income in our country is still below the average of OECD countries.

As unemployment is related to the labor factor, it directly affects the individual and social life as well as the economy. One of the most important factors affecting the unemployment level, which is affected by many factors, is the cost of labor. One of the determinants of the cost in question are taxes and social security contributions. In other words, social parafiscal revenues, which are one of the important public revenues, are also one of the determinants of the unemployment rate. Unemployment rates, which have increased significantly in recent years, cause many economic and social problems both in the world and in our country. For this reason, it is very important to determine the effect levels of the variables that affect the unemployment rate in policy development for the solution of the unemployment problem.

Methodology

For this purpose, the effect of social parafiscal incomes on unemployment was also analyzed econometrically. In the analysis, "Fractional Frequency Fourier Autoregressive Delay Distributed Cointegration Test" was used by using 1980-2021 period data. As a result of the analysis, it was concluded that a 1% increase in social parafiscal incomes would increase the unemployment rate by 0.68%. In the literature, there have been studies measuring the effect of tax wedge, which includes social parafiscal incomes, on unemployment. In these studies, similar to this study, it was concluded that the financial burdens on employment significantly affect unemployment.

In the period between 1980-2021 in Turkey, the ratio of social parafiscal incomes to GDP is 4.4% on average and the unemployment rate is 8.85%. It is seen that the ratio of social parafiscal incomes to GDP is approximately 7.25% in the period when it is the highest, and 1.6% in the period when it is the lowest. Again, according to the table, it has been shown that unemployment in our country was the highest at 13.7% and the lowest at 6% in the same period. In addition, when the skewness value is considered, it can be said that there is no significant skewness. When we look at the kurtosis data, it is

seen that the kurtosis is high in the unemployment data and the kurtosis in the social paraöfiskal data is not at a significant level. The last noteworthy point is that the Jarque-Berra test probability values are greater than 0.05 and accordingly the series show normal distribution.

Findings and discussion

In the analysis, the results of the ADF test, in which the optimal lag length was determined according to the Schwarz information criteria, show that the series are not stationary for both variables. The series created for both variables became stationary at the first difference. According to these results, it is understood that the series are suitable for cointegration analysis. Thus, in addition to the fractional frequency Fourier ADL cointegration test, long-term estimation was also made. In the model, the null hypothesis for the fractional frequency Fourier ADL cointegration test was established as “there is no cointegration relationship between the series”.

In the model where the most appropriate lag length was determined according to Akaike Information Criteria (AIC) and the dependent variable was UNHOLDING; lag lengths were calculated as $p=1$, $q=2$ and t_{ADL}^F test statistic -4.59. Calculated t_{ADL}^F test statistic Ilkay et al. (2021), it can be said that there is a cointegration relationship between ISSIZLIK series and SPG series.

According to the long-term estimation results, the coefficient of the SPG variable was approximately 0.68 and the significance level was calculated as 0. Accordingly, it can be said that a 1% increase in the SPG variable will increase the unemployment variable by 0.68%. This result confirms the relationship between social paraöfiskal incomes and unemployment, which is said to exist theoretically, and shows that the result found is compatible with the studies in the literature, a part of which is mentioned above.

Results and recommendations

Solving the unemployment problem, which is both an economic and social problem, is a multidimensional issue. Especially in the post-pandemic period, unemployment rates have increased in the world, and it has been observed that the share of youth unemployment has gradually increased. Along with unemployment, many indirect problems such as cultural, ethical, judicial, administrative etc. are also experienced. These problems are increasing in our country, and according to official data, our total unemployed population is moving towards a level that exceeds the total population of many countries. On the other hand, some employers state that they have difficulty in finding suitable employees. When we look at the structure of the unemployed population, it is seen that the level of education is insufficient, but the unemployment rate is very high in the highly educated population. In other words, it is obvious that regulations should be made to eliminate the disorder in the structure of the labor market. Effective policies should be established and implemented decisively for the solution of the chronic and increasing unemployment problem. First of all, structural measures such as designing the education system within the framework of needs, supporting employment-creating sectors and entrepreneurship, and preventing unregistered employment should be implemented as soon as possible.

Giriş

Temel kamu gelirleri olan vergi ve harçlara göre daha yeni bir kamu geliri olan parafiskallerin en yaygın olan türü sosyal parafiskallerdir. Çalışma hayatının hukuki güvenceye kavuşması, sosyal güvenliğin öneminin artması gibi pek çok faktör sosyal parafiskallere olan ihtiyacı artırmıştır. Merkezi yönetim bütçesinin dışında yer alan ancak önemli büyüklüklere ulaşan bu fonlar ekonomik ve mali yapı üzerinde ciddi etkiler yaratmaktadır. Sosyal parafiskal gelirler en genel haliyle sosyal güvenlik kuruluşuna ödenen çalışan ve işveren primlerinden oluşmaktadır. Yani aslında sosyal güvenlik sistemi teorik olarak primlerle finanse edilmektedir. Ancak söz konusu primler sosyal güvenlik sistemini finanse etmekte yetersiz kaldığı için bütçeden yapılan transferlerle bu açık kapatılmaktadır. Diğer bir deyişle doğrudan vergilerle finanse edilmeyen sosyal parafiskal kuruluşlar, dolaylı olarak kısmen de olsa vergilerle finanse edilmektedir. Ayrıca söz konusu açıklar yıllar geçtikçe artmakta ve bütçeden yapılan transferler de giderek artmaktadır. Bütçe açıklarının yanında ekonominin en önemli sorunlarından biri de işsizliktir. Sosyal parafiskaller kamu ekonomisi için önemli bir kamu geliri olmakla birlikte, doğrudan ve dolaylı etkilerle işsizliğe neden olan faktörler içinde yer almaktadır.

Doğrudan emek faktörüyle ilişkili olduğundan her dönemde üzerinde en çok durulan ekonomik sorunlardan biri işsizlik olmuştur. Kamu ekonomisi anlayışında yaşanan yapısal değişimlerle birlikte işsizlik sorununa bakış da yıllar içinde değişmiştir. İşsizlik pek çok faktörden etkilenmektedir ancak her dönemde işsizliğin en önemli unsurlarından biri işgücü maliyeti olmuştur. İşgücü maliyetini doğrudan etkileyen unsurların başında da vergiler ve sosyal güvenlik katkı payları gelmektedir. Hem çalışan hem işveren bakımından doğrudan harcanabilir geliri etkilediğinden sosyal güvenlik katkı payları, diğer bir deyişle sosyal parafiskaller işsizlik üzerinde etkili olmaktadır. Türkiye’de son yıllarda hem sosyal parafiskallerin milli gelir içindeki payı önemli ölçüde artmış, hem de işsizlik yükselmiştir. Bu nedenle çalışmada, söz konusu iki değişken arasındaki ilişkinin ve etkinin ampirik olarak gösterilmesi oldukça önemlidir.

Bu çalışmada, öncelikle sosyal parafiskalite kavramı açıklanacak, literatürde çok kez açıklanan bir kavram olduğu için işsizliğe kısaca değinilecek, sosyal parafiskal gelirler ve işsizlik arasındaki ilişki ise ampirik çalışmalarla incelenmeye çalışılacaktır. Sonrasında çalışmada kullanılan veri seti ve model tanıtılacak, nihayetinde elde edilen bulgular sunularak sonuç ve önerilerle çalışma sonlandırılacaktır.

Literatür taraması

Parafiskalite, özellikle 1950’li yıllardan sonra kamu maliyesi literatüründe sık görülen ve tartışılan kavramlardan biridir. Etimolojik olarak; Yunanca kökenli “para” ön eki, önüne geldiği kelimeye “hemen hemen, etrafında” anlamları vermektedir. Bu nedenle vergi ile ilgili anlamına gelen “fiskal” kelimesinin önüne gelen ekle birlikte parafiskali “vergi benzeri” olarak belirtmek mümkündür (Nadaroğlu, 1961: 131). Benzer şekilde önemli maliye bilim insanı Neumark (1951: 17) parafiskal yerine “vergiye benzer resimler” kavramını kullanmıştır.

Öncel (1983: 12), “*parafiskalitenin özelliklerinden hareketle kamu veya yarı kamu niteliğindeki kurumlarca, genel bir amaca tahsis edilmek ve yükümlülerin çıkarları için kullanılmak üzere ve karşılık ilkesine göre tahsil edilen, devlet bütçesi dışında ayrı bir bütçede gösterilen zorunlu ödemeler*” olarak parafiskaliteyi tanımlamıştır. Bu tanımda özellikle parafiskali vergiden ayıran en önemli farklardan biri olan karşılık ilkesine vurgu yapıldığı görülmektedir.

Parafiskalite kavramının tanımını yapmak, bünyesinde pek çok unsur barındırdığı için kolay değildir. Maliye bilimi açısından en kapsamlı parafiskal tanımını Aykut Herekman tarafından yapılmıştır. Buna göre parafiskal gelir; “*Sosyo-ekonomik alanda devlet müdahaleciliğinin genişlemesi sonucu artan kamu harcamalarının bir kısmını karşılayarak belirli amaçların gerçekleştirilmesi için kurulan kamu veya yarı-kamu niteliğindeki ekonomik, sosyal veya mesleki örgütlere, bu amaçlarının finansmanına tahsis edilmek ve bunların hizmetlerinden yararlananlardan zorunlu olarak tahsil edilmek üzere, kamu otoritelerince gelir toplama yetkisinin verilmesiyle ortaya çıkan bütçe dışı bir çeşit kamu gelirdir.*” (Herekman, 1971: 13-14).

Herekman’ın (1971) yaptığı kapsamlı tanım parafiskallerin varlık nedenini ve pek çok özelliğini bir arada sunmaktadır. Tanıma göre öncelikle, parafiskallerin alınmasının ilk nedeni mali amacın gerçekleştirilmesidir. Yani artan kamu harcamalarının finansmanını kısmen de olsa karşılayabilmek için parafiskal gelirler toplanmaktadır. Ayrıca bu kamu geliri türü, belirli amaçların gerçekleştirilmesi için kurulan kamu niteliğindeki kurum ya da kuruluşlarca toplanmaktadır. Parafiskal gelirler bu yönüyle vergiden farklılaşmaktadır. Vergiden farklı olarak parafiskal gelirler belirli amaçların gerçekleştirilebilmesi için “tahsis” edilmektedir. Parafiskallerin bütçe dışında takip ediliyor olması da yine vergiden farklılaşan diğer bir özelliğidir. Ancak tanımda belirtilen “zorunlu” olması yönüyle de vergiye benzemektedir. Yani parafiskal gelirler, adından ve yukarıda belirtilen tanımdan da anlaşılacağı gibi, belirli yönleriyle başta vergi olmak üzere diğer kamu gelirleriyle benzeşmekte, bazı yönleriyle ise diğer kamu gelirlerinden farklılaşmaktadır.

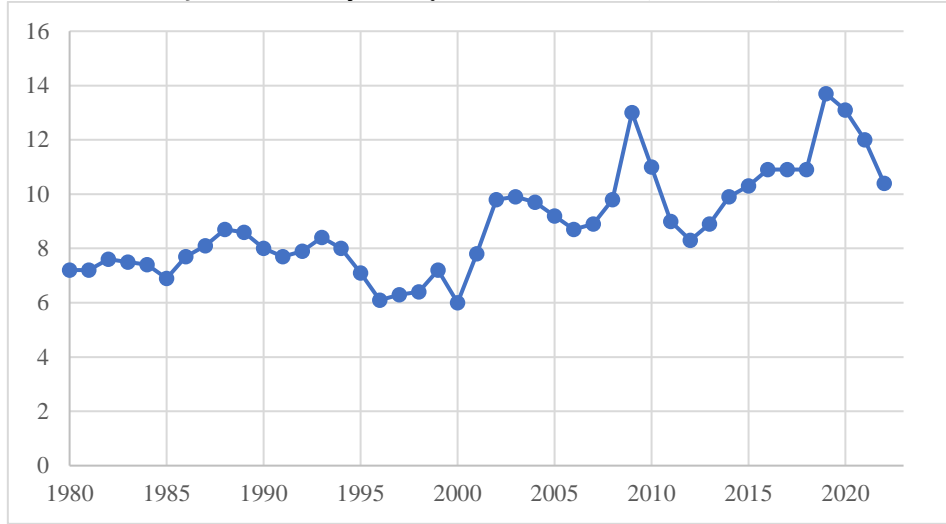
Parafiskal gelirlerle vergi ve diğer kamu gelirleri arasındaki bahse konu benzerlikler ve farklılıklar Akdoğan (1999: 377-378) tarafından sistematik bir biçimde gösterilmiştir. En temel kamu geliri olan vergi ile olan benzerlikler; her ikisinin de kamu hukukuna istinaden alınmaları, cebre dayalı olmaları, sağlanacak fayda ile yapılan ödeme miktarı arasındaki ilişkinin kurulamaması, yükümlülükten kaçınılamaması ve kamu alacağı niteliğinde olmasıdır. Vergi ile parafiskal gelirlerin farkları ise; parafiskallerin bütçede görünmemesi ve parafiskalde bir karşılığın olmasıdır. Ayrıca parafiskaller özel malın karşılığı olan fiyattan da farklıdır. Parafiskal gelirler; ticari amaçlı olmamaları, alınan hizmetin birebir karşılığı olmamaları, kâr amacının olmayışı, fiyat esasına göre oluşmaması, hukuki bir tasarrufa dayalı olarak gerçekleştirilmeleri gibi pek çok bakımdan fiyattan farklılaşmaktadır.

Parafiskal gelirler fonksiyonel olarak üçlü bir tasnife tabi tutulmaktadır. Parafiskal gelir türlerinin ilki mesleki parafiskallerdir. Özel kanunlarla kurulan ticaret ve sanayi odaları, mühendis ve mimar odaları, barolar gibi mesleki kuruluşlar, bu kuruluşlara üye olanların ödedikleri kayıt ücretleri, aidatları ve benzer nitelikteki ödemeler mesleki parafiskal gelirleri oluşturur. Bu mesleklerin icra edilebilmesi için, söz konusu mesleki kuruluşlara üye olunması gereklidir (Akdoğan, 1999: 375). Parafiskal gelir türlerinin ikincisi ekonomik parafiskal gelirlerdir. Uygulaması oldukça sınırlı olan bu gelir türü, belirli bir piyasada (genellikle mal piyasası) işlem yapan kişilerden veya kuruluşlardan zora dayalı olarak tahsil edilen gelirleri anlatmaktadır. Tarım sektörü bu parafiskal türünün en sık görüldüğü alandır (Akdoğan, 1999: 377). Parafiskal gelir türlerinin sonuncusu ise sosyal parafiskallerdir. Parafiskal gelir dendiğinde akla ilk olarak sosyal parafiskaller gelir, çünkü en kapsamlı ve yaygın uygulanan türü sosyal parafiskallerdir. Sosyal refah devleti anlayışıyla birlikte sosyal güvenliğin sağlanması devletin görevleri arasında yer almıştır. Ancak devletler sosyal güvenliği sağlama görevlerini genellikle kamusal nitelikli bazı kuruluşlara devretmişlerdir. Söz konusu kuruluşlara yapılan prim ödemelerine sosyal parafiskal gelir denmektedir (Karakoç, 1985: 383).

Sosyal parafiskal gelirlerde konu, sosyal güvenlik kuruluşuna üye olmaktır. Maaş ya da ücret olarak sağlanan gelirler toplamı ise matrahtır. Genellikle stopaj yöntemiyle tahsil edilen sosyal parafiskal gelirler, sosyal güvenlik kuruluşları tarafından sunulan hizmetlerin finansmanında kullanılmaktadır. Ancak günümüzde söz konusu gelirler yetersiz kalmakta, bütçeden yapılan transferler önemli düzeylere ulaşmaktadır. Sosyal parafiskaller pek çok makro ekonomik büyüklüğü doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Bu büyüklüklerden biri de işsizliktir.

İşsizlik, çalışma istek ve yeteneğinde olup cari ücret düzeyinde iş aradığı halde bulamama durumudur. Uluslararası Çalışma Örgütü’ne (ILO) göre işsizlik, ücretli veya serbest meslek sahibi olmayan, halihazırda iş arayan ve çalışmaya hazır olan tüm kişileri kapsamaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) da işsizleri “son dört hafta içinde aktif şekilde iş arayan, eğer iş bulursa 2 hafta içinde işbaşı yapacak olan kişiler” şeklinde tanımlamış, işsizlik oranını da işsiz nüfusun işgücü içindeki oranı olarak belirtmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2023). TÜİK’in yaptığı işsizlik tanımıyla ilgili akademik tartışmalar olmakla birlikte çalışmanın konusunu oluşturmadığından bu çalışmada değinilmemiştir. Aşağıda yer alan Şekil 1, Türkiye’de 1980-2022 döneminde işsizlik oranlarının seyrini göstermektedir.

Şekil 1: Türkiye’de işsizlik oranları % (1980-2022)

Kaynak: IMF (2022), TÜİK (2023)

Ülkemizde işsizliğe ilişkin 1980 yılından sonraki veriler incelendiğinde, işsizliğin epey inişli çıkışlı bir trend izlediği görülmektedir. 1980’lerde %8 civarında seyreden oran 1990’larda %7 civarında gerçekleşmiştir. 2000’li yıllarda işsizliğin arttığı ve ortalamasının %9’un üzerine çıktığı ve hatta 2009 yılında işsizlik oranının %13 olduğu görülmektedir. Bu dönemden sonraki yıllarda işsizliğin genelde çift haneli rakamlarda seyrettiği, 2019 yılında %13,7 olarak gerçekleştiği ve işsizliğin giderek artan bir sorun haline geldiği söylenebilmektedir.

TÜİK İşgücü İstatistiklerine göre ise, Türkiye’de işsizliğin iki önemli alt boyutu olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki işgücüne katılım oranının düşüklüğüdür. Bu oran (mevsim etkisinden arındırılmış istihdam oranı) son dönemde %50-55 civarında olup kadın nüfusta yaklaşık %35 düzeyindedir. Diğer önemli bir sorun genç işsizliğidir. 15-24 yaş aralığındaki genç nüfusta genç işsizliği yaklaşık % 18-20 düzeyindedir. Bu oran yine kadınlarda daha önemli düzeyde olup yaklaşık % 23-26 seviyesindedir. Söz konusu her iki durum, önemli bir kaynağın kullanılmadığı, bu durumun önemli ekonomik, mali, toplumsal vb. sorunlar oluşturacağı anlamına gelmektedir. İşsizlik sorununun çözümü için Orta Vadeli Programda da politika ve tedbirler öngörülmüştür. 2024-26 dönemi için hazırlanan Orta Vadeli Program’da istihdam başlığı altında 23 adet politika ve tedbir belirlenmiştir (SBB, 2023). Bu tedbirleri özetlemek gerekirse; mesleki ve teknik eğitime verilen önem artırılacak, stratejik alanlarda nitelikli işgücü yetiştirmek için kamu-üniversite-özel sektör işbirliği programları uygulanacak, yeni istihdam imkanları oluşturmak için aktif işgücü politikaları izlenecek, gençlerin ve kadınların işgücüne katılımını artıracak tedbirler alınacak, yükseköğretim kontenjanları işgücü ihtiyaçları çerçevesinde düzenlenecek ve mevzuat bu politikaların etkin kullanımı için uygun hale getirilecek vb. şeklindedir. Orta Vadeli Programda belirtilen politika setiyle işsizliğin izleyen yıllarda tek haneli oranlara düşürülmesi hedeflenmektedir.

İşsizlik; ekonomik büyüme, verimlilik, nüfusun yapısı, konjonktür gibi pek çok unsurdan etkilenmektedir. İstihdamın en önemli belirleyicilerinden biri kuşkusuz maliyet unsurudur. Sosyal parafiskaller olarak nitelendirilen çalışanın ve işverenin ödediği primler, işgücü maliyetini doğrudan etkilediğinden istihdam üzerinde olumsuz etki oluşturacaktır. Beklenen diğer olumsuz etki ise kayıt dışı istihdamın artışıdır. Bu nedenlerle sosyal parafiskallerin düzeyinin doğru belirlenmesi son derece önemlidir. Belirli düzeyin üzerindeki miktarlar istihdamı olumsuz etkileyerek işsizliğe ya da kayıt dışı istihdama yol açabilecek, belli düzeyin altında kalması halinde ise sosyal güvenlik sisteminin devamlılığı bütçe transferlerine bağımlı olacaktır. Bulut (2023), Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminin, sosyal parafiskaller olarak nitelediğimiz çalışan ve işveren primleriyle finanse edildiğini ancak primlerin giderler karşısında yetersiz kaldığını ve bu nedenle finansal açıklar oluştuğunu belirttiği çalışmasında, Sosyal Güvenlik Kurumu bütçe açıklarının merkezi bütçeden yapılan transferlerle kapatıldığını

belirtmiştir. Çalışmada, bütçe transferlerinin yıllar geçtikçe artması ve artık kronikleşmesi nedeniyle yapısal tedbirler alınması gerektiği vurgulanmıştır.

Aaron (1982), çalışanın ödeyeceği sosyal güvenlik primi ile elde edeceği haklar arasında açık bir korelasyon görmesi halinde bu katkıların bir fiyat niteliğinde olacağını savunmaktadır. Barr da (1992) bu görüşü destekleyici nitelikte, sosyal güvenlik primlerine karşı olan algının önemini belirterek, eğer çalışanlar prim ödemesi sonucu elde edeceği faydayı gelecekte olması muhtemel risklerle ilişkilendirirse o zaman primin gelir vergisinden çok farklı algılanmayacağını açıklamaktadır.

Iturbe-Ormaetxe (2015) çalışmasında, ödenen sosyal parafiskallerin çalışan ya da işveren tarafından ödenmesinin istihdam üzerindeki etkisinin farklılaştığını ortaya koymaktadır. Bunun nedeni olarak da çalışanların kendi ödediği katkı paylarını bordrolarında gördüklerinden tam olarak farkında olması ve işveren payının daha az önemsenmesi ya da tam olarak bilinmemesi olarak gösterilmiştir.

Goudswaard ve Caminada da (2015) çalışmalarında ödenen sosyal parafiskallerin çalışan ve işveren ayrımının etkilerine vurgu yapmışlardır. Ödenen sosyal güvenlik katkılarıyla bu katılara verilen davranışsal tepkiler arasında bağ olduğundan hareketle, çalışanın ödediği katkı payıyla kazandığı haklar arasında ilişki kurduğunda bu payı bir bedel olarak algılayacağı ve iş gücü arzının daha az etkileneceği belirtilmiştir. Çalışmada ödenen katılar ve buna bağlı faydalar arasındaki ilişkinin yurttaşlar bakımından daha görünür hale getirilmesinin önemli olduğu vurgulanmıştır.

Zarkovic-Rakic vd. (2016) sosyal güvenlik katkılarının emek piyasası üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Çalışmada; Avrupa'daki en yüksek işsizlik oranına ve kayıt dışı istihdama sahip ülke olan Sırbistan özelinde, Gelir ve Yaşam Koşulları Verileri Anketi'ne dayalı bir mikro simülasyon modeli kurularak Sırbistan'da istihdam üzerindeki mali yüklerle ilgili yapılan reformun işgücü piyasasına katılım anlamında olumlu bir etki sağlamayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Campoy-Muñoz vd. (2016), işverenler tarafından ödenen sosyal güvenlik katkı paylarının azaltılmasının İspanyol ekonomisi üzerindeki etkisini analiz etmektedir. Makalede, işveren katkı paylarının azaltılmasının yaratacağı boşluğun mevcut ekonomik koşullarda dolaylı vergilerle doldurulacağı ve bu durumun işsizlik üzerinde olumlu bir etki yaratmadığı gibi tüketim davranışlarını da olumsuz etkileyeceği bir model aracılığıyla gösterilmiştir.

Giray (2017), sosyal güvenlik katkı paylarının işsizliğe etkisini incelediği çalışmada; ekonomik teorinin tersine, işsizlikle mücadelede işveren tarafından ödenen sosyal güvenlik katkı payının azaltılmasının, çalışan payının ise arttırılmasının ekonomik denge bakımından daha doğru olduğunu savunmaktadır. Bu durumun, yapılmış ampirik çalışmalarla desteklendiği belirtilmektedir.

Radu vd. (2018) çalışmalarında; OECD ve Avrupa Birliği ülkelerini de içine alan 41 ülke örneklemiyle hiyerarşik kümeleme analizi kullanarak, ülkelerin işsizlik oranı, istihdam oranı ve vergi takozu (net ücretle işgücü maliyetinin farkı) arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. İşgücü maliyetleri ile net ücret arasındaki farkın çok olduğu ve aynı zamanda işsizlik düzeyi yüksek ülkelerde, işgücü maliyetini azaltmak için mali önlemlerin alınmasına ihtiyaç olduğu sonucuna varılmıştır.

Buyrukoğlu ve Küpeli (2021), 1996-2020 arası dönemde Türkiye'de vergi takozu-işsizlik ilişkisini konu alan çalışmada ARDL sınır testi uygulamıştır. Literatürde vergi takozu ya da vergi kaması olarak bilinen kavram kabaca istihdam üzerindeki vergi yükü ve primlerden oluşmaktadır. Analiz sonucunda iki değişken arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu yani vergi takozu arttıkça işsizliğin de arttığı belirtilmiştir.

Ömür de (2022) Covid sonrası dönemde vergi takozu işsizlik ilişkisini OECD ülkelerinde yaşanan değişim bağlamında incelediği çalışmada; 2006-2021 dönemindeki verilerle panel veri analizi yapmıştır. Analiz sonuçlarına göre, vergi takozu ile işsizlik arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki saptanmıştır.

Yukarıda yer alan literatürdeki çalışmalara bakıldığında; doğrudan sosyal parafiskal gelirlerle işsizlik arasındaki ilişkinin ampirik olarak incelenmediği, sosyal parafiskallerin vergilerle birlikte ele alınarak vergi takozu kavramı çerçevesinde konuya yaklaşıldığı görülmektedir. Çalışmalarda çoğunlukla vergi takozu ile işsizlik oranı arasındaki ilişkinin yönünü tayin eden modeller kullanılmıştır. Bu çalışmada ise; önceki çalışmalardan farklı şekilde, spesifik olarak sosyal parafiskal gelirlerin işsizlik oranına etkisi, güncel bir yöntem olan “kesirli frekanslı Fourier otoregresif gecikmesi dağıtılmış eşbütünlük testi” kullanılarak gösterilmiştir.

Dünyada ve Türkiye’de sosyal parafiskal gelirlerin gelişimi

Sosyal parafiskal gelirler, pek çok ülke ekonomisi için önemli bir makro ekonomik büyüklüktür. Sosyal parafiskal gelir kavramına farklı ülke ekonomilerinde verilen önemin ne ölçüde farklılaştığını göstermek için; 2000-2021 döneminde OECD ülkelerinde sosyal parafiskal gelirlerin GSYH içindeki payını gösteren Tablo 1 hazırlanmıştır. Bazı ülkelerde söz konusu oran % 2-3 düzeyindeyken bazı ülkelerde % 15-16’dır. Ülkelerin sosyal güvenliğe ve bu hizmetin finansmanına farklı yaklaşıtları tablodan da anlaşılabilir.

Sosyal güvenliğin öneminin artmasıyla birlikte sosyal parafiskallerin de nominal olarak önemli ölçüde arttığı bilinmektedir. Bu gelir kalemini milli gelire oranladığımızda yıllar itibariyle oransal değişimin çok yüksek olmadığı görülecektir. OECD verilerine göre, üye ülkelerin sosyal güvenlik katkılarının toplam vergilere oranı yaklaşık dörtte birdir. Yine üye ülkelerin sosyal güvenlik katkılarının GSYH içindeki payı ise 2001 yılında ortalama yaklaşık %8,3 iken 2020 yılında yaklaşık %9,2 düzeyine yükselmiştir.

Tablo 1: OECD ülkelerinde sosyal parafiskal gelirlerin GSYH içindeki payı (%) (2000-2021)

	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Avusturya	14.283	13.897	13.999	13.978	14.096	14.462	14.501	14.485	14.493	14.598	14.704	14.863	15.533	15.410
Belçika	13.508	13.301	13.911	14.081	14.261	14.338	14.164	14.080	13.481	13.411	13.265	13.193	13.591	12.874
Kanada	4.719	4.821	4.609	4.538	4.699	4.752	4.680	4.842	4.888	4.624	4.659	4.690	4.888	4.758
Şili	1.366	1.361	1.349	1.336	1.387	1.434	1.426	1.420	1.447	1.465	1.471	1.529	1.550	1.170
Kolombiya	2.557	2.321	2.110	1.665	1.773	2.331	1.798	1.688	1.788	1.451	1.842	1.875	1.864	1.941
Kosta Rika	6.420	6.450	7.325	7.547	7.522	7.572	7.550	7.640	7.923	7.689	7.940	8.000	8.174	8.055
Çekya	14.313	14.659	14.426	14.499	14.597	14.557	14.394	14.264	14.585	14.816	15.334	15.354	15.793	16.449
Danimarka	0.637	0.108	0.100	0.110	0.096	0.084	0.073	0.068	0.057	0.048	0.047	0.043	0.058	0.062
Estonya	10.914	10.110	12.750	11.601	11.164	10.986	10.892	11.150	11.238	11.132	11.485	11.729	12.127	11.613
Finlandiya	11.548	11.464	12.038	12.008	12.565	12.545	12.572	12.602	12.702	11.931	11.842	11.797	11.479	11.951
Fransa	15.570	15.810	16.105	16.229	16.446	16.732	16.912	16.719	16.679	16.735	16.018	14.827	14.827	14.803
Almanya	14.198	13.614	13.817	13.795	13.959	13.957	13.926	14.039	14.207	14.299	14.490	14.630	15.038	14.879
Yunanistan	10.113	10.709	11.042	10.889	11.112	10.759	10.480	10.663	11.068	11.745	11.944	12.147	12.915	12.806
Macaristan	11.309	11.892	11.563	12.634	13.201	12.842	12.680	12.676	13.166	12.276	11.637	11.667	11.113	10.125
İzlanda	2.774	3.088	3.783	3.786	3.516	3.548	3.520	3.449	3.398	3.393	3.453	3.201	3.008	2.996
İrlanda	3.656	3.838	5.053	5.145	4.766	4.943	4.828	3.802	3.884	3.728	3.705	3.675	3.295	3.195
İsrail	4.970	5.241	5.088	5.108	4.973	4.964	4.991	5.050	5.129	5.183	5.222	5.187	5.134	5.047
İtalya	11.569	12.008	12.979	12.836	12.983	13.050	12.885	12.950	12.729	12.704	12.964	13.207	13.566	13.506
Japonya	8.922	9.520	10.787	11.264	11.631	11.665	11.893	11.922	12.228	12.347	12.681	12.935	13.380	
Güney Kore	3.493	4.585	5.224	5.561	5.859	6.103	6.282	6.314	6.472	6.519	6.778	7.278	7.773	7.830
Letonya	9.742	7.895	8.590	8.922	8.679	8.498	8.390	8.261	8.147	8.373	9.118	9.500	9.972	9.922
Litvanya	9.913	8.837	11.633	11.040	10.762	10.770	11.062	11.568	12.084	12.188	12.646	9.655	10.217	10.348
Lüksemburg	9.674	10.486	10.346	10.520	10.591	10.427	10.188	10.246	10.204	10.529	10.774	10.985	11.113	10.565

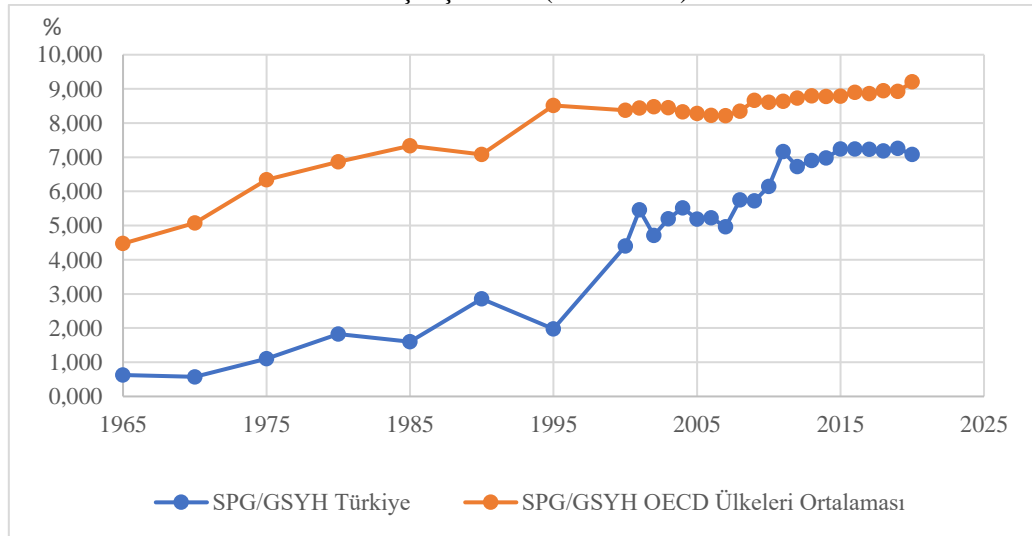
Meksika	2.065	2.160	2.076	2.062	2.088	2.162	2.164	2.204	2.161	2.132	2.164	2.258	2.466	2.335
Hollanda	14.275	12.080	12.943	13.603	14.525	14.743	14.685	13.975	14.668	13.807	13.960	13.443	13.645	13.129
Norveç	8.769	8.701	9.377	9.267	9.345	9.523	9.949	10.450	10.679	10.313	10.054	10.581	11.196	9.671
Polonya	12.878	12.145	10.784	11.130	11.994	12.303	12.156	12.408	12.677	12.811	13.088	13.183	13.486	13.013
Portekiz	7.918	8.216	8.609	8.900	8.688	8.880	9.001	9.004	9.070	9.163	9.324	9.610	10.453	10.587
Slovakya	13.926	12.434	11.905	11.947	12.222	13.268	13.441	13.640	14.153	14.566	14.701	14.976	15.458	15.702
Slovenya	14.931	15.072	15.802	15.601	15.823	15.492	15.269	15.399	15.386	15.406	15.434	15.632	16.812	16.404
İspanya	11.528	11.761	11.861	11.834	11.687	11.454	11.637	11.399	11.410	11.544	11.742	12.257	13.751	13.655
İsveç	12.747	12.418	10.764	9.710	10.035	9.854	9.734	9.503	9.940	9.581	9.596	9.166	9.038	9.016
İsviçre	6.526	6.150	6.082	6.379	6.441	6.466	6.448	6.530	6.511	6.503	6.387	6.474	6.926	6.799
Türkiye	4.398	5.192	6.140	7.167	6.728	6.903	6.978	7.243	7.243	7.235	7.181	7.255	7.085	6.527
Birleşik Krallık	5.485	6.034	6.038	6.076	6.060	5.916	5.816	5.900	6.048	6.220	6.226	6.354	6.743	6.670
ABD	6.664	6.376	6.096	5.431	5.416	6.116	6.136	6.182	6.168	6.185	6.112	6.123	6.385	6.339
OECD - Ortalaması	8.376	8.283	8.608	8.637	8.729	8.800	8.776	8.783	8.898	8.859	8.947	8.928	9.207	

Kaynak: OECD (2023)

Tablo 1 incelendiğinde 2021 yılı için sosyal parafiskallerin GSYH'ye oranı en yüksek ülkelerin Çekya, Slovenya ve Slovakya olduğu görülmektedir. Bu ülkelerin %16 civarındaki oranı OECD ortalamasının iki katına yakındır. Türkiye'de ise bu rakam 2000 yılına kıyasla yıllar itibariyle yükselse de, her yıl OECD ortalamasının altında kalmıştır. Yine Tablo 1'e göre sosyal parafiskallerin GSYH'ye oranı en düşük ülkeler ise Şili, Kolombiya ve Meksika'dır. Söz konusu oranın pek çok belirleyicisi bulunmaktadır. Sosyal güvenlik sistemi ile ilgili anlayıştan bu hizmetlerin finansmanında tercih edilen yöntem kadar pek çok unsur oran üzerinde etkili olabilmektedir.

Ülkemizdeki sosyal parafiskal gelirlerin GSYH içindeki payı ise daha uzun dönemli incelenebilmektedir. Şekil 2, Türkiye'de 1965-2020 döneminde, sosyal parafiskal gelirlerin GSYH'ye oranını OECD ortalaması ile karşılaştırmalı olarak göstermek için hazırlanmıştır. Şekil incelendiğinde, Türkiye'de uzun bir zaman serisinde sosyal parafiskallerin GSYH'ye oranının önemli bir değişim trendi olduğu, bu dönemde oransal olarak yaklaşık on kata yakın bir artış olduğu gözlenmektedir.

Şekil 2: Sosyal parafiskal gelirlerin GSYH'ya oranı, Türkiye-OECD ülkeleri ortalaması karşılaştırması (1965-2020)

Kaynak: OECD (2023)

Şekildeki verilere göre, 1965 yılında % 0,629 düzeyinde olan katkılar 2021 yılında % 6,527 düzeyine yükselmiştir. Bu yükseliş 55 yılın üzerindeki bir süreçte ekonomik yapıdaki değişimi, çalışma hukukunun gelişimiyle sosyal güvenliğin artışı ve sosyal güvenliğin finansman ihtiyacındaki artışı açıklamaktadır. Grafikten de görüleceği gibi ülkemizle OECD ülkeleri ortalaması arasındaki fark yıllar geçtikçe azalmıştır.

Diğer bir deyişle, ülkemizde sosyal parafiskallerin milli gelir içindeki payı halen OECD ülkeleri ortalamasının altında olmasına rağmen yıllar itibariyle reel olarak önemli oranda artmıştır. Bu durum sosyal parafiskallerin genel ekonomiye etkilerinin de arttığını, dolayısıyla bu etkilerin araştırılmasının önemini de ortaya koymaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada sosyal parafiskallerin teorik yapısı ve ekonomik düzen içindeki rolü anlatıldıktan sonra Türkiye’de sosyal parafiskallerin işsizlik üzerindeki etkileri kesirli frekanslı Fourier ADL (Autoregressive Distributed Lag) eşbütünleşme testi kullanılarak araştırılmıştır. Çalışmanın zaman boyutunu 1980-2021 yılları arasındaki 42 yıllık dönem oluşturmaktadır. Sosyal parafiskaller teori gereği çalışan ile işveren primlerinden oluşmaktadır ve ilgili verilere OECD veri tabanından ulaşılmıştır. Çalışmanın analiz bölümünde sosyal parafiskallerin GSYH’ye oranı verisi kullanılmıştır. İşsizlik oran verisi ise Uluslararası Para Fonu (IMF-International Monetary Fund) veri tabanından doğrudan alınmıştır. Aşağıda yer alan Tablo 3 veri setine ait tanımlayıcı istatistikleri göstermektedir:

Tablo 3: Tanımlayıcı istatistikler

	ISSIZLIK	SPG
Ortalama	8.85	4.399476
Ortanca	8.5	4.5555
En yüksek	13.7	7.255
En düşük	6	1.601
Standart Sapma	1.905864	2.063589
Çarpıklık	0.788674	0.071482
Basıklık	3.073047	1.464812
Jarque-Bera	4.363384	4.160171
Olasılık	0.11285	0.12492
Gözlem	42	42

Tablo 3’te, ele alınan dönemde ülkemizde sosyal parafiskallerin GSYH’ye oranının ortalama %4,4 ve işsizlik oranının %8,85 olduğu; sosyal parafiskallerin GSYH’ye oranının da inceleme döneminde en yüksek %7,25, en düşük %1,6 olduğu görülmektedir. Yine tabloya göre aynı dönemde ülkemizde işsizliğin en yüksek %13,7, en düşük %6 olduğu gösterilmiştir. Ayrıca çarpıklık değerine bakıldığında çarpıklığın önemli düzeyde olmadığı söylenebilir. Basıklık verisine bakıldığında ise işsizlik verisinde basıklığın yüksek olduğu, sosyal parafiskal verisinde basıklığın önemli düzeyde olmadığı görülmektedir. Tablo 3’e göre son dikkat çeken nokta, Jarque-Bera testi olasılık değerlerinin 0,05’ten büyük olması ve buna göre serilerin normal dağılım göstermesidir.

Çalışmada sosyal parafiskallerin işsizlik üzerindeki etkisini kriz dönemlerinde de araştıran ve yapısal kırılmaları da dikkate alan bir test kullanılmıştır. Çünkü çalışmanın incelediği dönemde ülke ekonomisinde birçok kriz yaşanmıştır. Banerjee vd. (2017: 120) tarafından; veri seti doğrusal olmayan eğilimler veya yapısal kırılmalar içerdiğinde Fourier tabanlı ADL eşbütünleşme testi kullanımının önerilmesi nedeniyle çalışmada söz konusu yöntem tercih edilmiştir. Bu test, denkleme çok sayıda kukla değişken eklenmesi sonucu oluşabilecek olası güç kaybını engellemektedir (Konat, 2021: 140). Ayrıca bu yöntemle keskin kırılmaların yanında yumuşak kırılmalar da yakalanabilmektedir (Banerjee vd., 2017: 120). Tüm bunlar dikkate alındığında; çalışmada Banerjee vd. (2017)’nin önerdiği Fourier ADL eşbütünleşme testinin parametrelendirilmiş bir versiyonu olan ve İlkay vd. (2021) tarafından literatüre kazandırılan “kesirli frekanslı Fourier ADL eşbütünleşme testi” kullanılmıştır. Bu teste ait denklem aşağıdaki şekildedir:

$$\Delta y_t = \beta_0 + \beta_1 y_{t-1} + \beta_2 X_{t-1} + \beta_3 t + \sum_{i=1}^p \theta_{it} \Delta y_{t-i} + \sum_{j=0}^q \theta_{jt} \Delta X_{t-i} + \varphi_1 \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \varphi_2 \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \varepsilon_t \quad (1)$$

İlk eşitlikte, değişkenlere ait uygun gecikme uzunluğu (p ve q) hesaplanırken kullanılan denklem gösterilmektedir. Banerjee vd. (2017: 117) tarafından tamsayı değerlerin dikkate alındığı sadece [1, 2, ..., 5] aralığında k^* seçilmesin önerilmiştir. İlkay vd. (2021) da yaptıkları çalışmada; Christopoulos ve Ledesma'nın önerdiği ve kalıcı kırılmaları da izleyebilmek amacıyla k^* 'ı [0.1, 0.2, ..., 5] aralığında 0.1'lik artışlarla araştıran kesirli frekanslara da izin vermişlerdir. Eşbütünleşme olmayan sıfır ($\delta_1=0$) test edilirken aşağıda gösterilen eşitlik kullanılmaktadır (İlkay vd., 2021: 6):

$$t_{ADL} = \frac{\hat{\delta}_1}{se(\hat{\delta}_1)} \quad (2)$$

İkinci denklemde $\hat{\delta}_1$ ve $se(\hat{\delta}_1)$ sırasıyla; sıradan En Küçük Kareler (EKK) tahmincinin verdiği tahmin edilen parametreyi ve bu parametrenin standart hatasını göstermektedir.

Bu test, kukla değişkenlerle yapısal kırılmaları kapsayan eşbütünleşme testlerine göre hem yumuşak hem de keskin kırılmaları tespit ettiğinden, yapısal kırılmaların biçimini, yerini ve sayısını önceden belirlemeye gerek olmadığı için avantaj sağlamaktadır (Öksüz ve Aydın, 2023: 285). Kesirli frekanslı Fourier ADL eşbütünleşme testindeki kritik değerler İlkay vd. (2021) tarafından yapılan çalışmadan alınmıştır. Kullanılan söz konusu model aşağıdaki şekildedir:

$$ISSIZLIK_t = \delta_0 + \delta_1 SPG_t + \varepsilon_t \quad (3)$$

Denklem 3'te, işsizlik oranı ISSIZLIK serisiyle, sosyal parafiskal gelirlerin GSYH'ye oranı da SPG serisi ile gösterilmektedir.

Bulgular ve tartışma

Bu aşamada, eşbütünleşme testi bulgularından evvel, kullanılan serilerin durağanlığını gösteren birim kök testi sonucu sunulacaktır. Bu testle verilerin durağan olup olmadığı sınanmakta, ayrıca serilerin birinci farkta durağan olduğunun tespit edilmesi gerekir. Bu bağlamda, sosyal parafiskaller ile işsizlik verilerine ait serilerin durağanlığı Artırılmış Dickey Fuller (ADF) birim kök testi ile sınanmıştır. Aşağıdaki Tablo 4'te serilerin birim kök testi sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 4: ADF birim kök testi sonuçları

Seri	Sabitli Model		Sabitli ve Trendli Model	
	Test İstatistiği	%5 için Kritik Değer	Test İstatistiği	%5 için Kritik Değer
SPG	-0.871895	-2.935001	-2.525655	-3.523623
Δ SPG	-7.144560***	-2.936942	-7.051349***	-3.526609
ISSIZLIK	-1.519117	-2.935001	-3.454034	-3.526609
Δ ISSIZLIK	-5.594521***	-2.936942	-5.544225***	-3.529758

*** 0.01 hata payı ile serilerin durağan olduğunu göstermektedir.

Tablo 4'ten de izlenebileceği gibi, en uygun gecikme uzunluğunun Schwarz bilgi kriterlerine göre belirlendiği ADF testi sonuçları, her iki değişken için de serilerin durağan olmadığını göstermektedir. Her iki değişken için oluşturulan seriler birinci farkta durağanlaşmıştır. Bu sonuçlar serilerin eşbütünleşme analizine elverişli olduğunu göstermektedir. Böylece kesirli frekanslı Fourier ADL eşbütünleşme testi ile birlikte uzun dönemli tahmin de yapılmış ve eşbütünleşme testi bulguları aşağıdaki tabloda özetlenmiştir:

Tablo 5: Eşbütünleşme testi bulguları

Bağımlı Değişken: ISSIZLIK	Uygun Frekans: 2.6
Bağımsız Değişken: SPG	Min. AIC: 2.766917
Seçilen Model: FADL (1, 2)	

Tablo Kritik Değerleri

Test İstatistiği	%1	%5	%10
t_{ADL}^F	-4.5928***	-4.264	-3.208

*** 0.01 hata payı ile serilerin eşbütünleşik olduğu gösterilmektedir. Tablo kritik değerleri İlkay vd. (2021)'den alınmıştır.

Modelde, kesirli frekanslı Fourier ADL eşbütünleşme testi, yokluk hipotezi olarak “seriler arasında eşbütünleşme ilişkisi bulunmamaktadır” şeklinde formüle edilmiştir. Sabitli ve trendli bir model kullanılarak denklemler tahmin edilmiş ve elde edilen sonuçlar Tablo 5’te sunulmuştur.

Akaike Bilgi Kriterleri’ne (AIC) göre en uygun gecikme uzunluğu seçilmiş ve bağımlı değişken olarak işsizlik kullanılan bir modelde, gecikme uzunlukları $p=1$, $q=2$ olarak belirlenmiş ve t_{ADL}^F test istatistiği -4.59 olarak hesaplanmıştır. Bu hesaplanan t_{ADL}^F test istatistiği, İlkay vd. (2021) çalışmasında belirtilen kritik değerlerin altında bulunmaktadır, bu da işsizlik serisi ile SPG serisi arasında eşbütünleşme ilişkisi olduğunu göstermektedir. Bu eşbütünleşme ilişkisinin uzun dönem katsayılarını belirlemek için, tamamen değiştirilmiş en küçük kareler (FMOLS) tahmincisi kullanılmıştır. Bu yöntem, eşbütünleşme regresyonlarının en iyi tahminlerini elde etmek amacıyla Philips ve Hansen tarafından geliştirilmiştir. FMOLS yöntemi, EKK tahmincisini etkileyen gizli parametrelerin asimptotik dağılımını dikkate alır ve asimptotik etkinliği sağlamak için seri korelasyon etkilerini hesaba katar ve içsellik sınırı (Aljebri, 2012: 274). FMOLS tekniği kullanılarak elde edilen uzun dönem tahmin sonuçları Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6: Uzun dönem tahmin sonuçları

Bağımlı Değişken: ISSIZLIK				
Bağımsız Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği	Olasılık Değeri
C	6.001690***	0.500453	11.99252	0.0000
SPG	0.684383***	0.102168	6.698638	0.0000
Sin	-0.446880	0.298056	-1.499319	0.1423
Cos	-0.838605**	0.290937	-2.882432	0.0065

*** 0.01 hata payı ile serilerin anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 6’da görüldüğü gibi, modelde SPG değişkeninin katsayısı yaklaşık olarak 0.68 olarak hesaplanmış ve bu katsayının anlamlılık düzeyi 0 olarak bulunmuştur. Bu bulguya dayanarak, SPG değişkenindeki herhangi bir %1’lik artışın, ISSIZLIK değişkenini yaklaşık olarak %0,68 artıracakı söylenebilir. Bu sonuç, teorik olarak öne sürülen sosyal parafiskal değişkenlerle işsizlik arasındaki ilişkinin varlığını desteklemekte ve bulguların önceki literatürdeki çalışmalarla uyumlu olduğunu göstermektedir.

Sonuç ve öneriler

Yaklaşık yüzyıllık süreçte, devlet anlayışının değişip kamu müdahaleciliğinin artmasıyla birlikte kamu hizmetlerinin kapsamı genişlemiş, buna bağlı olarak kamu gelirlerine olan ihtiyaç artmıştır. Yine aynı dönemde çalışma hayatının değişmesi ve yasal zemine kavuşmasıyla birlikte sosyal güvenliğe olan ihtiyaç ve sosyal parafiskal kurumların önemi yıllar geçtikçe daha da artmıştır. Ancak sosyal parafiskal kuruluşlar, teorik olarak sundukları hizmetten faydalananların ödedikleri primlerle finanse edilecek şekilde tasarlanan kuruluşlar olduğundan gelir ihtiyaçları bütçeden, diğer bir deyişle vergilerden karşılanmamalıdır. Fakat uygulamada, sosyal güvenlik kurumlarının hizmetlerinin ve kapsamlarının genişlemesiyle birlikte artan gelir ihtiyaçlarını karşılamada sosyal parafiskal gelirler yetersiz kalmakta ve bütçeden yapılan transferlerle bu hizmetler sürdürülmektedir. Bu durum, sosyal parafiskallerin yarattığı dışsallığın, toplumun tümüne dolaylı olarak da olsa yayıldığı anlamına gelmektedir.

Sosyal parafiskal gelirlerin öneminin artışı, ülkelerin milli gelirleri içindeki payının yükselişinde görmek mümkündür. Ülkemizde sosyal parafiskallerin GSYH içindeki payı 1965 yılında %0,62

düzeyinde iken 2021 yılında %6,52 düzeyine yükselmiştir. 56 yıllık süreçte oransal olarak yaklaşık on kat artan söz konusu pay, sosyal parafiskallerin ulusal ekonomi bakımından öneminin artışına işaret eden unsurlardan biridir. Önemli orandaki bu artışa rağmen, Tablo 1'den de görülebileceği gibi, ülkemizde sosyal parafiskallerin milli gelire oranı hala OECD ülkelerinin ortalamasının altında kalmaktadır.

İşsizlik ise emek faktörüyle ilgili olduğundan, ekonominin yanında bireysel ve toplumsal hayatı doğrudan etkilemektedir. Birçok faktörden etkilenen işsizlik düzeyini etkileyen en önemli unsurlardan biri işgücü maliyetidir. Söz konusu maliyetin belirleyicilerinden biri de vergiler ve sosyal güvenlik katkı paylarıdır. Yani önemli kamu gelirlerinden biri olan sosyal parafiskal gelirler aynı zamanda işsizlik oranının da belirleyicilerinden biridir. Özellikle son yıllarda ciddi ölçüde artan işsizlik oranları hem dünyada hem ülkemizde pek çok ekonomik, toplumsal sorunlara yol açmaktadır. Bu nedenle işsizlik sorununun çözümü için politika geliştirilmesinde, işsizlik oranını etkileyen değişkenlerin etki düzeylerinin belirlenmesi oldukça önemlidir. Bu amaçla, çalışmada sosyal parafiskal gelirlerin işsizliğe etkisi ekonometrik olarak analiz edilmiştir. Analizde 1980-2021 dönemi verileri kullanılarak “Kesirli Frekanslı Fourier Otoregresif Gecikmesi Dağıtılmış Eşbütünleşme Testi” kullanılmıştır. Analiz neticesinde sosyal parafiskallerde oluşacak %1’lik artışın işsizlik oranını %0,68 artıracığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde genellikle sosyal parafiskallerin de içinde olduğu vergi takozunun (tax wedge) işsizlik üzerindeki etkisini ölçen çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda da, bu çalışmadakine benzer şekilde, istihdam üzerindeki mali yüklerin işsizliği önemli ölçüde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Hem ekonomik hem sosyal bir sorun olan işsizlik sorununun çözülmesi çok boyutlu bir konudur. Özellikle pandemi sonrası süreçte dünyada işsizlik oranları yükselmiş ve genç işsizliğinin payının giderek arttığı görülmüştür. İşsizlikle birlikte kültürel, etik, adli, idari vb. pek çok dolaylı sorunun da yaşandığı bilinmektedir. Bu sorunlar ülkemizde de giderek artmakta, resmi verilere göre toplam işsiz nüfusumuz pek çok ülke nüfusunun toplamını aşan bir düzeye doğru ilerlemektedir. Diğer yandan bazı işverenler uygun çalışan bulmakta zorlandıklarını ifade etmektedirler. İşsiz nüfusun yapısına bakıldığında eğitim düzeyinin yetersiz olduğu, ancak yüksek eğitimli kesimde de işsizlik oranının çok yüksek olduğu görülmektedir. Yani işgücü piyasasının yapısındaki bozukluğun giderilmesi için düzenlemeler yapılması gerektiği ortadadır. İşsizlik oranı üzerindeki etkisi bu çalışmada da ortaya konan sosyal parafiskal gelirlerin optimal düzeyinin belirlenmesi de işsizlik oranının azaltılmasında etkili olacaktır. Kronik hale gelen ve giderek artan işsizlik sorununun çözümü için etkin politikalar oluşturulmalı ve kararlılıkla uygulanmalıdır. Her şeyden önce eğitim sisteminin ihtiyaçlar çerçevesinde tasarlanması, işgücü maliyetini etkileyen vergi, sosyal güvenlik katkıları gibi etkenlerin düzenlenmesi, istihdam yaratan sektörlerin ve girişimciliğin desteklenmesi, kayıt dışı istihdamın önlenmesi gibi yapısal tedbirlerin bir an evvel hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Aaron, H. J. (1982). *Economic effects of social security*. Brookings Institution.
- Akdoğan, A. (1999). *Kamu maliyesi*, (7. Bs). Gazi Kitabevi.
- Aljebri, M. A. (2012). Labor demand and economic growth in Saudi Arabia. *American Journal of Business and Management*. 1(4). 271–277. <http://worldscholars.org/index.php/ajbm/article/view/216/pdf>.
- Banerjee, P., Arčabić, V., ve Lee, H. (2017). Fourier ADL cointegration test to approximate smooth breaks with new evidence from crude oil market. *Economic Modelling*. 67. 114–124. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2016.11.004>.
- Barr, N. (1992). Economic theory and the welfare state: A survey and interpretation. *Journal of Economic Literature*. Vol. 30. No. 2.
- Bulut, M. (2023). Bir karadelik göstergesi olarak Türkiye’de Sosyal Güvenlik Kurumu’na yapılan bütçe transferleri. *Uluslararası Sosyal Siyasal ve Mali Araştırmalar Dergisi*. 3 (1), 50-61. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ussmad/issue/78986/1282039>.
- Buyrukoğlu, S. ve Küpeli, E. I. (2021). Vergi takozu ve işsizlik arasındaki ilişki: Türkiye örneği. *Politik Ekonomik Kuram*. 5 (2). 197-208. DOI: 10.30586/pek.1003185.

- Campoy-Muñoz, P., Flores, M.A., Delgado, M.D., ve Hewings, G.J. (2016). Effects of a reduction in employers' social security contributions: Evidence from Spain. *Working Papers 2016-001*. Universidad Loyola AndalucÃ-a, Department of Economics.
- Giray, F. (2017). Sosyal güvenlik katkı paylarının işsizlik üzerindeki etkisi. *Sayıştay Dergisi*. (104), 27-44. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sayistay/issue/61560/919226>.
- Goudswaard, K., ve Caminada, K. (2015) Social security contributions: Economic and public finance considerations. *International Social Security Review*. 68: 25–45. doi: 10.1111/issr.12086.
- Herekman, A. (1971). Teoride ve Türkiye’de parafiskal gelirler. Doçentlik tezi. Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi.
- IMF, International Monetary Fund (2022). Unemployment rate. <https://www.imf.org/external/datamapper/LUR@WEO/TUR?year=2021>
- Iturbe-Ormaetxe, I. (2015). Saliency of social security contributions and employment. *Int Tax Public Finance*. 22, 741–759. <https://doi.org/10.1007/s10797-014-9322-3>.
- İlkay, S.C., Yılcı, V., Ulucak, R., ve Jones, K. (2021). Technology spillovers and sustainable environment: Evidence from time-series analyses with Fourier extension. *Journal of Environmental Management*. 294, 113033. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2021.113033>.
- Karakoç, Y. (1985). Parafiskal gelir ve diğer kamu gelirleri ile karşılaştırması. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 3 (3), 373-397. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/duhfd/issue/22982/245837>.
- Konat, G. (2021). Türkiye’de Ar & Ge harcamaları ve ekonomik büyüme ilişkisi: Fourier ADL eşbütünleşme analizi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 17(1). 133–145. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esad/issue/62547/885701>.
- Nadaroğlu, H. (1961). Teoride ve pratikte parafiskalite. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*. 0 (7). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuamamk/issue/774/8412>.
- Neumark, F. (1951). Maliyeye dair tetkikler. İsmail Akgün matbaası.
- The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). Data. <https://data.oecd.org/tax/social-security-contributions.htm> (Erişim: 24.08.2023)
- Öksüz, M. ve Aydın, M. (2023). Türkiye’de sosyal harcamaların makroekonomik etkileri: 1990 sonrası kriz dönemleri özelinde bir analiz. *International Journal of Social Inquiry*, 16 (1). 275-296. DOI: 10.37093/ijisi.1187005.
- Ömür, Ö. M. (2022). Vergi takozu ve işsizlik ilişkisi: OECD ülkelerinde COVID 19 sonrası dönemde yaşanan değişimin analizi. *Sayıştay Dergisi*. 33 (127), 665-691. DOI: 10.52836/sayistay.1213508
- Öncel, T. (1983). *Parafiskal Yükümlülük*. Güryay matbaası.
- Radu C. F., Fenişer C., Schebesch K. B., Fenişer F. ve Dobrea F. M. (2018). Study of the tax wedge in EU and other OECD countries, using cluster analysis. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 238, 687-696.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Orta Vadeli Program (2024-2026), https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/09/Orta-Vadeli-Program_2024-2026.pdf.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2023). Hanehalkı işgücü araştırması metodolojik açıklama dokümanı. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Haziran-2023-49374>.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2023) (b). Türkiye İstatistik Kurumu, İşgücü İstatistikleri, Temmuz 2023. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Temmuz-2023-49375#:~:text=Mevsim%20etkisinden%20ar%C4%B1nd%C4%B1r%C4%B1lm%C4%B1%C5%9F%20istihdam%20oran%C4%B1,artarak%20%48%2C4%20oldu>. (Erişim: 25.09.2023)
- Žarković-Rakić, J., Randelović, S. ve Vladislavljević, M. (2016). Labour market effects of social security contribution reform in Serbia. *Economic Annals*. 61-208. 73-92.

Etik kurul onayı

Çalışma; anket ya da ölçek uygulamayı gerektiren, görüşme ve gözlem içeren; doküman, resim, anket vb. diğerleri tarafından geliştirilen ve kullanım izni gerektiren çalışmalar ya da klinik ve deneysel insan ve hayvanlar üzerindeki çalışmalardan olmaması sebebi ile etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalar arasında yer almaktadır.

Çıkar çatışması beyanı

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.